

Litteratur.

Ernst E. Areen, **Medaljhistoriska studier.** Särtryck ur Nordisk Numismatisk Årsskrift 1942.

Litteraturen om ordnar och utmärkelseecken, som tidigare i Skandinavien varit av en rätt begränsad omfattning, har under senaste tid fått flere värdefulla tillskott, bland vilka främst må nämnas det av doktor Ernst E. Areen och greve Sten Lewenhaupt författade praktverket *De nordiska ländernas riddarordnar*, som utkom i Sverige senaste år. Fyra år tidigare hade doktor Areen publicerat ett större arbete om *De nordiska ländernas officiella belöningsmedaljer*. I år utgavs andra upplagan av doktor Areens och greve Lewenhaupts lilla handbok *När och huru böra ordnar bäras*. I Nordisk numismatisk årsskrift 1942, som nyss publicerats, ingår ett ytterligare resultat av den nyligen avlidne doktor Areens forskarflit och kunskaper på detta område eller en längre avhandling, benämnd *Medaljhistoriska studier*.

Doktor Areens senaste arbete erbjuder läsare i Finland ett speciellt intresse därigenom, att i detsamma redogöres för några svenska militära utmärkelseecken, vilkas tillkomst är förknippad med krigshändelser i vårt land, eller för Hoglandstecknet, Fredrikshamns- och Svensksundsmedaljen samt Medaljerna för tapperhet i fält och för tapperhet till sjöss.

Dessa utmärkelseecken voro de första svenska militära belöningsmedaljerna. I andra länder hade dylika hederstecken redan tidigare tillkommit. De äldsta av dessa, anför doktor Areen i sitt väldokumenterade arbete, torde hava varit de med bäröglor försedda ovala minnespenningar, som drottning Elisabeth av England lät präglade och utdela efter segern över den spanska armadan 1588.

Bland Europas kontinentalmakter var Danmark det första land, som upptog bruket med militära belöningsmedaljer. Under kriget mot Sverige 1675—79 tilldelade Kristian V förtjänsta officerare guldmedaljer att bäras i kedjor av samma metall. Karl XI förlånade även åt några officerare för deras »wälförhållande» under samma krig guldmedaljer, vilka dock ej voro avsedda att bäras, utan vilka snarare kunde betraktas såsom en särskild form av gratifikation än som belöningsmedaljer i modern betydelse. En redogörelse för dessa medaljer ingår även i doktor Areens avhandling.

Efter 1748, då Svärdsorden instiftades, erhöll Sveriges konung möjlighet att förläna yttre hederstecken åt sina förtjänsta officerare. För underbefäl och manskap funnos däremot inga dylika, då krigsoperationerna mot Ryssland vidtogo högsommaren 1788.

Under upplysningstidevarvet i mitten av 1700-talet hade emellertid en större förståelse för och uppskattning av männens i ledet förtjänster börjat göra sig gällande.

Med skärpa framhölls, anför doktor Areen, det obilliga i att dessa krigsmän, vilkas insats i en drabbning, varvid de i regel fingo riskera liv och lem, ofta var av avgörande betydelse för en lycklig utgång, icke erhöilo en tillbörlig uppskattning och belöning av överheten. Dessa synpunkter torde även hava påverkat Gustaf III då han år 1789 instiftade

Hoglandstecknet samt medaljerna För tapperhet i fält och För tapperhet till sjöss, samt året därpå Fredrikshamns och Svensksundsmedaljen.

Båda tapperhetsmedaljerna slogos i silver i 8:de storleken och buros på bröstet, ursprungligen i ett »mellanblätt» band. På åtsidan var konungens bild präglad, på fransidan inom en lagerkrans devisen FÖR TAPPERHET I FÄLT resp. FÖR TAPPERHET TILL SJÖSS. På lagerkransen till sistnämnda medalj voro härjämte sex antika skeppsstävar symmetriskt placerade.

Konungens bild ersattes 1806 med Gustaf IV Adolfs namnchiffer omgivet av riksvapnets tre kronor och åt 1809 efter statsvälvingen med Svärdsordens riddarkors. Efter åtsidans förändring sistnämnda år bäras tapperhetsmedaljerna med fransidan utåt.

Under 1808—1809 års krig beslöt Gustaf IV Adolf att låta prägla dessa medaljer i guld av fem ducaters vikt för att kunna visa sin kungliga erkänsla åt officerare »för väl använd tapperhet». Gulmedaljen skulle bäras i ett band vars ena hälft var blå och andra hälft gul.

Silvermedaljens band, som år 1809 hade fått samma färger som Svärdsordens, gult med blå kantränder, bars från och med år 1812 i samma band som gulmedaljen.

Hoglandstecknet var fördelat i två grader. Den lägre var avsedd för menige och bestod av ett silverankare å vilket två svärd voro lagda i kors. Den högre, som förlänades underofficerare, var samma tecken i förgyllt silver, omgivet av en grönemaljerad lagerkrans. Båda tecknen buros i ett svart band på bröstet och tilldelades alla dem, som utmärkt sig under slaget vid Hogland den 17 juli 1788.

Sjösegrarna vid Fredrikshamn den 15 maj och vid Svensksund den 9 och 10 juli 1790, som utkämpats under Gustaf III nominella överbefäl, föranledde konungen, som önskade visa sin speciella välbevågenhet åt alla dem, som hade deltagit i dessa drabbningar, att instifta Fredrikshamns- och Svensksundsmedaljen, som slogs i guld i 11:te och 7:de storleken och i silver i 11:te storleken. Denna medalj, som var oval och lagd på ett ankare, präglades i tre olika upplagor. Åtsidan var lika för alla tre. På desamma var segergudinnan avbildad, hållande tvenne lagerkransar i sina uppsträckta händer, stående på förstaven av en chebeck, som för den svenska örlogsflaggan. På däcket ligger den ryska marinflaggan, »struken». På fransidan var å den medalj, som gavs åt dem, som deltagit såväl i striden vid Fredrikshamn som i striden vid Svensksund, följande inskription inom en lagerkrans präglad: 10 FIENTLIGE FARTYG ERÖFRADE DEN 15 MAJ OCH 53 DEN 9 JULII 1790. De, som endast deltagit i striden vid Fredrikshamn, fingo åtnöja sig med inskriptionens förra del och de, som blott varit med vid Svensksund, med den senare delen. Officerare av minst regements-officersgrad fingo den stora gulmedaljen, som bars om halsen i en snodd av guldtråd eller en kedja av samma metall. Den mindre gulmedaljen, som tilldelades officerare i lägre grader, bars på bröstet i en guldsnodd eller kedja, fästad i ett av livplaggets knapphål. Silvermedaljen, som förlänades underbefäl, bars om halsen i en snodd av silvertråd eller kedja av silver.

Flere tappra finska krigare hava med ära burit dessa tapperhetsmedaljer och heders-tecken.

Såväl Hoglandstecknet som Fredrikshamns- och Svensksundsmedaljen förlänades blott åt deltagare i sagda sjöslag under det att Medaljerna för tapperhet i fält och till sjöss allt fortfarande kunna förlänas för krigiska bedrifter. Då Sverige åtnjutit fred sedan 1813 hava dessa utmärkelsetecken icke kunnat utdelas för militära förtjänster visade under krig annat än i några undantagsfall, då de förlänats åt svenska officerare, som frivilligt kämpat i utländska härar.

I doktor Arens Medaljhistoriska studier ingår härjämte några uppgifter om trenne projekterade, men aldrig instiftade och utdelade militära minnesmedaljer samt ett avsnitt, som handlar om när svenska tapperhetsmedaljer »byttes» mot ryska S:t Georgskors.

Det militära samarbetet emellan Sverige, Ryssland, Preussen och Österrike under kriget emot Napoleon åren 1813—1814 gav anledning till ett stort utbyte av militära utmärkelseecken emellan de allierade. Flere ryska officerare fingo även svenska ordnar. Detta väckte dock i Sverige, framför allt inom armén, blandade känslor. Man fann det sårande, anför dr. Areen, för den nationella stoltheten, att den svenska krigarärens högsta utmärkelseecken — det till riddarvärdigheten med stora korset av Svärdsorden hörande silversvärdet — skulle få bäras av sådana män som Finlands erövrare, Alexander I, och hans fältmarskalk greve Barclay de Tolly, vilken under det sista, olyckliga finska kriget kommenderat en rysk armékår, och att generalen greve van Suchtelen, som med för Sverige så ödesdiger skicklighet ledde förhandlingarna om Sveaborgs kapitulation, redan fem år senare skulle befinnas värdig Serafimerbandet.

Men ej heller underofficerare och soldater blevo lottlösa. Genom en överenskommeelse av rätt originell slag ställde nämligen konungen av Sverige och kejsaren av Ryssland till varandras förfogande ett lika stort antal av sina militära utmärkelseecken att efter eget gottfinnande utdelas åt underofficerare, korpraler och soldater i respektive arméer för visad tapperhet under de gemensamt utkämpade striderna. Konungen av Sverige överlämnade 200 exemplar av medaljen för tapperhet i fält åt Alexander I, som i sin tur överlämnade åt Karl XIV Johan 200 S:t Georgskors.

Flera goda fotografiska avbildningar av de olika medaljerna ingå i doktor Areens arbete.

E. F. Wrede.

REFERAT.

Verf. kündigt Dr. Ernst E. Areens Aufsatz Medialjhistoriska studier in Nordisk numismatisk årsskrift 1942 an, und zwar unter besonderer Berücksichtigung der Medaillen, deren Ursprung mit den Kriegsereignissen in Finnland 1788—90 verknüpft ist. Beide Medaillen für Tapferkeit im Felde und für Tapferkeit zur See gehören zu dieser Kategorie, desgleichen das Hoglandsabzeichen, das denen verliehen wurde, die sich in der Schlacht bei Hogland am 17. Juli 1788 ausgezeichnet haben, wie auch die Fredrikshamn- und Svenskundmedaillen zur Erinnerung an die Siege bei Fredrikshamn und Svenskund am 15. Mai und 9. Juli 1790.
